

Ali təhsildə çevikliyin təmin olunmasının Azərbaycan təhsilində rolu

Bilik iqtisadiyyatı dövründə insan kapitalının səviyyəsinin artırılması ölkənin ümumi rifahının yaxşılaşdırılmasında mühüm rol oynayır. İnsan kapitalı anlayışı ilk dəfə olaraq 1961-ci ildə Teodor Şultz tərəfindən irəli sürülüb. Onun fikrincə, insanların iqtisadi durumu onların intellekt, sağlamlıq, bilik, keyfiyyətli əmək şəraitindən asılıdır. Bu məqalədə Bilik İqtisadiyyatı və Dördüncü Sənaye İnqilabı dövründə çevik təhsil formasının və mexanizminin tətbiqi vasitəsi ilə yüksək səriştəli və təhsilli iqtisadi fəal əhalinin (əsasən 25-34 yaş qrupu) sayını artırmaqla in-

san kapitalının inkişafının yaxşılaşdırılmasına dair problemlər və təkliflər təhlil edilir. Bu təkliflər 2016-cı ildə ABŞ Təhsilli Azərbaycan Məzunları İctimai Birliyi tərəfindən təşkil olunmuş “Təhsil siyasəti və tədqiqat” forumunda müəllif tərəfindən təqdim olunub.

Nəyə görə məhz 25-34 yaş qrupu? Beynəlxalq ekspertlərin araşdırmalarına əsasən, sözügedən yaş qrupunun təhsil və təlimdə iştirak etmək ehtimalı iqtisadiyyatın aparıcı gücü kimi digər qruplarla müqayisədə daha yüksəkdir. Eyni zamanda, bu yaş qrupunda olan

əhali ölkə iqtisadiyyatının aparıcı qüvvəsi hesab olunur.

Beləliklə, əgər təhsil islahatları ölkədə iqtisadi fəaliyyətin rəqabətliyini inkişaf etdirməyə yönəlibsə, onda o, işçi qüvvəsinin əmək məhsuldarlığını artırmaq məqsədi ilə işçilər arasında təhsil alma səviyyəsinin yüksəldilməsinə nail olmalıdır. Lakin Azərbaycanın inkişaf etmiş ölkələrlə müqayisəsindən sonra gəlinən nəticəyə əsasən, ölkəmizdə əmək məhsuldarlığı çox aşağıdır və bunun əsas səbəblərindən biri də ali və orta ixtisas təhsilli insanların sayının az

olmasıdır. Habelə, Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin 2013-cü il məlumat bazasından əldə olunan rəqəmlərə görə, 25-34 yaş qrupunda ali və orta ixtisas təhsillilər 8 faiz təşkil edir. Məsələn, Azərbaycanda iş saati Cənubi Koreyada iş saati ilə eyni olsa da, ölkəmizdə işçi başına düşən məhsul çox aşağıdır (qrafik1). Eyni zamanda, qrafikdən görüldüyü kimi, həmin işçi qüvvəsinin məhsuldarlığı yüksək olan ölkələr inkişaf etmiş ölkələrdir.

Ali təhsildə çevikliyin təmin olunmasının Azərbaycan təhsilində rolu

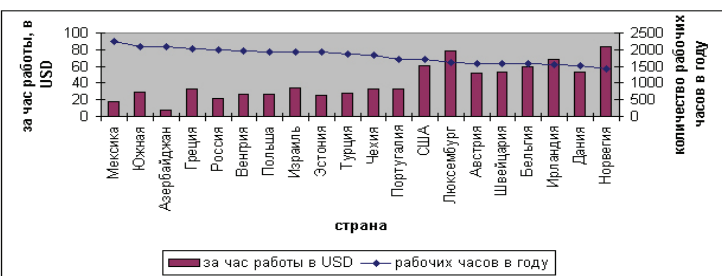
İnsan kapitalının inkişafı şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün yüksək təhsilli iqtisadi fəal əhalinin sayını artırmaq zəruridir

Nazrin BAĞIROVA,
Azərbaycan Respublikası
Təhsil Nazirliyinin İnformasiya
şöbəsinin baş məsləhətçisi

← Əvvəli səh.1

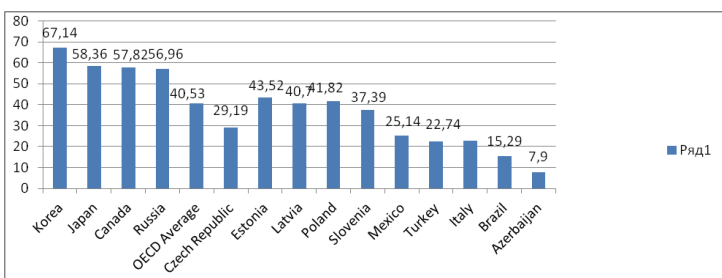
Növbəti qrafikdə ölkələr üzrə 25-34 yaş qrupundan olan əhalinin arasında ali və orta ixtisas təhsillilərin faiz nisbəti təqdim olunur. Nəticə etibarilə ilə hər iki qrafik və təcrübə göstərir ki, əmək məhsuldarlığı və ölkənin iqtisadi inkişafının əsas göstəricilərindən biri ali və orta ixtisas təhsilli əhalinin sayından asılıdır. Əgər Azərbaycanda bu, problem olaraq qalarsa və həll yolu tapılmazsa, bugünkü bilik iqtisadiyyatı dövründə yüksək səriştəli və ali təhsilli işçi qüvvəsinə artan tələbat gələcəkdə ölkə iqtisadiyyatının inkişafının aparıcı qüvvəsi kimi azlıq təşkil edə bilər.

Qrafik 1.

F.Əmirbəyov. 2013. Trend. OECD 2013.

Qrafik 2.

N. Bağırova. OECD 2013. Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi. 2013.

İqtisadi fəal əhalinin (2013-cü ildə) yalnız 8%-nin ali və orta ixtisas təhsilli olmasını araşdırmaq üçün öncə problemi törədən səbəblərə nəzər salmaq lazımdır. Problemi ortaya çıxaran əsas amillərdən aşağıdakı 4-ü üzrə araşdırma aparılır:

- Əhalinin demografik göstəriciləri, məktəbi bitirmə və ali təhsil müəssisələrinə daxil olma ehtimalının statistik təhlili;
- Əhali arasında sorğu;
- Mövcud qanunvericiliyin təhlili;
- Beynəlxalq təcrübə.

Statistik təhlildən məlum olub ki, qeyd edilən problemə səbəb olan amillərdən əsasları aşağıdakılardır:

* **Ümumtəhsil müəssisələrini bitirən şagirdlərin ATM-lərə qəbul olma ehtimalı**
2010-2014-cü illərdə orta ümumtəhsil müəssisələrini bitirən şagirdlərin 38 faizinin ali məktəblərə qəbul olma ehtimalı olub (Cədvəl 1). Eyni zamanda, hər il ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrini bitirənlərin iqtisadi fəal əhaliyə faiz nisbəti 1.02%-dir (Cədvəl 2).

* **Ali təhsil müəssisələrinə qəbul olunan tələbələrə yaş həddi**
Ali təhsil müəssisələrinə qəbul olunan tələbələr əsasən 17-24 yaş qrupuna məxsusdur (90%-dən çox). Bu da onu göstərir ki, ali təhsil müəssisələrinə ancaq bu yaş qrupundan olan əhali üçün daha çox qəbul olmaq şəraiti və imkanları mövcuddur. Nəticədə bu, Azərbaycanda ali təhsilli əhalinin sayca az olmasına əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir.

* **Demografik dinamika:**
Əhalinin 5-9 yaş qrupunda olanların sayı 1995-ci ildən başlayaraq 2015-ci ilədək azalıb ki, bu da ümumtəhsil məktəblərini bitirən və ali təhsil müəssisələrinə qəbul olunan tələbələrə sayına müəyyən qədər təsir göstərib. Həmçinin, 2005-ci ildən başlayaraq, bu prosesin təsir qüvvəsi artıb və 2015-ci ildən 2030-cu ilədək davam edəcək.

Cədvəl 1.

	2010	2011	2012	2013	2014	Orta faiz (5 il)
Məktəbi bitirən abituriyentlərin faizi	55.63	58.39	58.84	60.66	64.05	59.514
Məktəbi bitirən abituriyentlərin ATM və orta ixtisas müəssisələrinə daxil olma ehtimalı	48.74721	56.3603	64.89549	67.97501	69.61730203	61.51906124
Məktəbi bitirənlərə qəbul olma ehtimalı	31.34761	32.90878	38.18451	41.23364	44.58988195	37.65288289

Cədvəl 2.

	2005	2010	2011	2012	2013	2014	Orta faiz
Ali təhsilli bitirənlərin ümumi cəmi	32508	31071	30812	35128	33758	32826	
Orta ixtisas təhsilini bitirənlərin ümumi cəmi	15796	14559	14673	15880	12591	14768	
Ali və orta ixtisas təhsilli məzunların ümumi cəmi	48304	45630	45485	51008	46349	47594	
İqtisadi fəal əhali	4380100	4587400	4626110	4688400	4757800	4840700	
İqtisadi fəal əhaliyə görə ali və orta ixtisas təhsilli məzunların faiz nisbəti	1.102806	0.994681	0.983223	1.087962	0.974169	0.983205	1.021008

Əhali arasında sorğu: 2016-cı ildə 17-24 və 25-34 yaş qruplarına bölünməklə 40 rayonda (Bakı və ətraf rayonları çıxmaqla) 458 nəfər orta təhsilli şəxs arasında aparılan sorğu bizə müəyyən nəticələrə gəlməyə əsas verir. Sor-

ğu keçirilən rayonlar məzunlarının ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrinə qəbul olunma səviyyəsi aşağı olanlar arasından seçilib.

Respondentlər təhsillərini davam etdirməmələrinə səbəb kimi maddi təminatın aşağı olması, qəbul imtahanından kəsilməsi və ya ailə vəziyyətini göstəriblər. Eyni zamanda, sorğuda iştirak edən hər iki yaş qrupundan olan əhalinin əksəriyyəti orta ixtisas və ali təhsilə yiyələnmək istəyir. Lakin onların maddi və ailə vəziyyəti, əmək bazarında tam ştat işə sahib olduqlarından vaxt məhdudiyyəti ali və ya orta ixtisas təhsil müəssisələrinə qəbul olma ehtimalını azaldır. Onların ali təhsil alması üçün təhsil sistemində nə kimi imkanlar və fürsətlər olmalıdır?

Mövcud qanunvericiliyin təhlili: Aparılan araşdırma və müşahidələr nəticəsində aydın oldu ki, ilk dəfə ali təhsilə yiyələnmək istəyən aztəminatlı ailələrdən və qeyri-ənənəvi yaş qrupundan olan (əsasən 25 yaşdan yuxarı) əhalinin ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrində təhsilini davam etdirməsi üçün mövcud qanunvericilikdə aşağıdakı məhdudiyyətlər mövcuddur:

1) **Ali təhsil alma imkanı qaydaları** - dövlət qəbul imtahanı qaydalarının və qəbul şərtlərinin hər kəs üçün eyni olması, yaş və təcrübə nəzərə alınmadan əvvəlki təhsilin tanınması şərtlərinin sabit olması, 24 yaşdan yuxarı əhalinin sosial-iqtisadi tələblərinin nəzərə alınmaması, təhsilalanların sosial-iqtisadi vəziyyətini çətinləşdirən təhsil haqqının ödənilməsi qaydalarının sərtliyi, ailə və iş öhdəlikləri daşıyan əhalinin tələbatlarını nəzərə almayan qaydalar;

2) **Alternativ təhsil formaları üçün mövcud maneələr** - əyani təhsilin ali və orta ixtisas təhsil sistemində yeganə təhsil forması olması, qısa müddətli proqramların və onların tanınma mexanizminin çatışmazlığı, pillələr və səviyyələri arasında keçidi asanlaşdıran Milli Kvalifikasiya Çərçivəsinin mövcud olmaması, Avropa Kredit Transfer Sistemini təhsilalanların sosial-iqtisadi tələblərini ödəməməsi və çevikliyi təmin etməməsi (cari üç ilin təcrübəsinin təhlilinə əsasən), mobilliyin təmin edilməməsi və təhsil proqramının çevik olmaması, 17-24 yaşlı tələbələrə yönəlmiş tədris metodikası və yanaşması;

3) **Təhsil yanaşması və müəssisənin şəraiti** - tədris metodları, infrastruktur, tələbələrə dəstək səviyyəsinin xüsusilə 17-24 yaş kateqoriyasının tələbləri üçün nəzərdə tutulması aiddir. 17-24 yaş kateqoriyası və yaşı daha çox olan tələbələrə mənimsəmə, həyat və karyera tələbatlarının fərqli olmasına baxmayaraq, tədris yanaşmasında bu fərqlər nəzərə alınmır. Bu o deməkdir ki, yaşlıların tələbatları gənc tələbələrə müqayisədə daha konkret, hədəfləri daha dəqiqdir. Eyni zamanda, yaşı 25-dən yuxarı olan tələbələr daha karyera yönümlü olur, nə istədiklərini bilir və onlara daha çox akademik dəstək lazımdır. 17-24 yaşlı tələbələr isə daha çox karyera məsləhətlərinə ehtiyac duyr. Bu tələbatların heç biri mövcud təhsil müəssisələrində ödənilir. (Yeni təhsil islahatlarında 17-24 yaşlı əhalinin təhsil tələbatları nəzərə alınaraq karyera mərkəzlərinin qurulması planlaşdırılır - N.B.)

Əgər biz tələbələrə fərdi həyat və sosial iqtisadi tələblərdən danışırıqsa, o zaman infrastrukturda çeviklik məsələsi də qeyd olunmalıdır. Məsələn, kitabxanaların və kompüter mərkəzlərinin saat 18:00-a qədər işləməsi məhdudiyyət yaradır.

Nəticə etibarilə ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrinə əhalinin çıxışını məhdudlaşdıran qaydalar, mövcud qanunvericilik və alternativ təhsilalanma formalarının çatışmazlığı, təhsil prosesinin təşkili və tələbələrə dəstək sisteminin keçmiş əsnəvi mexanizmini təşviq etməklə məhdudiyyətlər yaradılması, tədris metodları şəraiti, xüsusilə, aztəminatlı ailələrdən olan əsnəvi (17-24 yaş qrupu), qeyri-ənənəvi (25 yaşdan yuxarı) tələbələrə Azərbaycan ali təhsilə çıxış imkanlarına məhdudiyyətlər yaradır. Bu səbəblərə görə də ölkədə 25-34 yaşlı iqtisadi fəal əhalinin 8%-dən də az bir qismi ali təhsillidir. (Dövlət Statistika Komitəsi, 2013).

4) Beynəlxalq təcrübə

Ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrinə qəbulun genişləndirilməsi və bilik iqtisadiyyatında XXI əsrin əmək bazarının tələbatlarını ödəmək üçün yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanması məqsədilə Avropa Ali Təhsil Məkanı və UNESCO-nun təhsil siyasəti ömürboyu təhsilə təşviq edir (UNESCO, 2015, Bologna SRWG report, 2015). Ömürboyu təhsil-ömürboyu əldə olan kvalifikasiyalara deyilir. Bu, çevik, çoxçeşidli və istənilən məkə və zamanda uyğun olan təhsilalanma formasıdır (Lifelong Learning Council Queensland Inc. 2016). Ömürboyu təhsil əmək bazarı üçün bilik və səriştənin səviyyəsinin yüksəldilməsi, şəxsiyyətin davamlı inkişafının təmin olunması məqsədi daşıyır (Thesaurus Dictionary). Belə ki, həmin kvalifikasiyaları əldə etmək üçün aşağıdakı mexanizmlər məsləhət görülür:

- Avropa Kredit Transfer Sistemini tələbənə bacarıq və sosial iqtisadi ehtiyaclarını ödəyərək, mobilliyini təmin edərək AKTS-i (burada kredit) təhsil səviyyələri arasında çevik alət kimi tətbiq etmək;
- Tələbat əsaslanan qrantlar, təqaüdlər və məsləhət xidmətləri kimi tələbəyə dəstək mexanizmlərinin əsasını qoymaq;
- Part-taym, distant təhsil, qarışıq tipli, qısa müddətli proqramlar və s. kimi çevik təhsil imkanları yaratmaq;
- Ali təhsil müəssisələrinə qəbul formasının çevikliyi təmin etmək;
- Əmək bazarının tələbatlarına cavab verən, xüsusilə ömürboyu təhsil üçün yeni çevik tədris proqramları, ömürboyu səriştə və bacarıqlarının inkişafına dair yeni tədris metodikası tərtib etmək və büdcə vəsaitini artırmaq;
- Milli Kvalifikasiya Çərçivəsini qəbul etmək və qısa müddətli proqramları daxil etmək.

AATM hesablarında (Bologna SRWG report 2010, 2012, 2015) qeyd edilib ki, keçmiş Sovet ölkələrində oxşar təhsil sistemləri çevik təhsil imkanlarını təmin etmə mərhələsindədir. Yuxarıda qeyd edilən alternativ təhsilalanma formalarının təmin edilməsi yolu ilə Rusiya, Belarus və Qazaxıstan daxil olmaqla bir neçə ölkə qəbul imtahanlarında islahatlar etməklə buna nail olub. Bundan əlavə, Avropa ölkələrində əhalinin yaşlanmasını nəzərə alaraq, Avropa Komissiyası tərəfindən ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrində 2020-ci ilə qədər 30-34 yaşlı əhalinin sayını 40%-dək çoxaltmaq məqsədi qarşıya qoyulub.

Belə ki, Bilik İqtisadiyyatı və Dördüncü Sənaye İnqilabı dövründə çevik təhsil formasının və mexanizminin tətbiqi vasitəsi ilə yüksək səriştəli və təhsilli iqtisadi fəal əhalinin (əsasən 25-34 yaş qrupu olanlar) sayını artırmaqla insan kapitalının inkişafı şəraitinin yaxşılaşdırılması mühümdür. Habelə, statistik təhlil, əhali arasında sorğu, mövcud qanunvericilikdə və təhsil prosesinin təhlili və beynəlxalq təcrübə sahələri üzrə aparılan araşdırmalardan çıxan nə-

ticə budur ki, mövcud təhsil sistemi əhalinin, xüsusilə də aztəminatlı ailələrdən və 25 yaşdan yuxarı olan tələbələrə olmaqla, bütün yaş qrupları üzrə əhalinin ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrinə çıxış imkanları məhduddur. Bunun nəticəsi olaraq, 25-34 yaşlı iqtisadi fəal əhalinin az bir qismi ali təhsillidir. Bu, ölkə iqtisadiyyatına mənfi təsir edəcək, xüsusilə də Dördüncü Sənaye İnqilabı dövrünün bilik iqtisadiyyatı şəraitində əmək məhsuldarlığının aşağı olması ilə nəticələnməkdir. Bunun qarşısını almaq və ömürboyu səriştələrə yiyələnmək üçün şərait yaratmaq məqsədi ilə sistemdə distant təhsil, part-taym, qarışıq tipli və s. kimi çevik təhsil imkanları olmalıdır.

Təhsil siyasəti üzrə təkliflər:

Bu sistemi tətbiq etmək üçün aparılan sorğudan alınan və təhlil olunan məlumatları, eləcə də ölkənin indiki iqtisadi vəziyyətini nəzərə alanda bir neçə məsələ aydın olur. Habelə, hər iki yaş qrupundan olan respondentlərin əksəriyyəti təhsilalanma forması olaraq part-taym təhsili (semestrədə 24 kredit-dən az götürmək və az ödəniş etmək şərti ilə natamam dərslər yükünü götürməklə tələbənə təhsilin normativ müddətindən daha uzun müddətə ali təhsil alma forması) qiymətli təhsil formasından üstün hesab edir. İkinci prioritet imkan olaraq respondentlər tələbə krediti almaqla öz təhsillərini davam etdirməyi mümkün hesab edir. Eyni zamanda, distant təhsilə tələbatın çox az olduğu da müəyyən olunub. Digər tərəfdən isə mövcud iqtisadi şəraitə və tarixə nəzər salarkən (ikinci dünya müharibəsindən sonra iqtisadi böhran dövrlərində) aydın olur ki, part-taym təhsil forması ən çevik və maddi cəhətdən ən uyğun forma olduğuna görə əhalinin ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrinin bu təhsil formasına olan tələbatı artıb. Buna görə də həmin formanın Azərbaycanda da tətbiq olunmasını məqsəduyğun hesab etmək olar. Qeyd etmək lazımdır ki, məqalədə qisməddətli proqramlara əhalinin tələbatı araşdırılmayıb və təhlil olunmayıb.

Part-taym təhsilalanma forması və onun əhəmiyyəti nədir?

Part-taym - tələbənə fərdi tələbatlarına uyğun, əyanidən fərqli olaraq daha az tədris yükünün götürülməsini təmin edən, tədris yükünə uyğun olaraq daha az ödəniş etmək şərti ilə natamam dərslər yüküdür. Bu, o deməkdir ki, Avropa Ali Təhsil Məkanı tərəfindən müəyyən olunmuş kreditin prinsipləri və İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının (OECD) part-taym tərifi uyğun olaraq əyani təhsil formasının tədris yükünün 75 faizi və daha aşağısından istifadə edən tələbəyə part-taym tələbə statusu verilir (OECD Glossary, 2002). Məsələn, əgər semestrədə müəyyən olunan kreditin sayı 30-dursa, o zaman onun 75%-dən aşağı kreditlərinin sayı 24 kreditdən aşağı olacaq. Həmin prinsip saxlanılmaqla, müxtəlif ölkələrdə, milli təhsil sistemi və ölkənin normativ kontekstindən asılı olaraq part-taym tələbə statusu fərqli yollar ilə sistemdə tətbiq olunur. Həmin tələbə təhsilin normativ müddətindən daha uzun müddətə ali təhsil ala bilər.

Belə ki, təcrübəyə əsasən, AKTS-in çevik olmağı və part-taym tələbə statusunun müsbət tərəfi, ali təhsil müəssisələrində tələbələrə müxtəlif yaş və sosial-iqtisadi statusu və qruplarından asılı olmayaraq sayını artırır. Bu, biliklərin daimi yenilənməsi və ali təhsilli insanların sayının artması ilə nəticələnir. Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, part-taym tələbələrə sosial mobilliyə və ölkənin iqtisadi fəaliyyətinə təsiri müsbət nəticələrdir. Həmçinin, Milli Kvalifikasiya Çərçivəsinin effektiv icrasına və ömürboyu təhsilin icra mexanizminin təminatına zəmin yaradır. Lakin həmin sistemin məhdudiyyətləri və riskləri onu tətbiq edən ölkənin təhsil sisteminin formalaşma tarixindən və normativ bazasının kontekstindən asılıdır. Bu, ondan irəli gəlir ki, part-taym yüksək muxtariyyəti olan təhsil müəssisələrində və sistemində ilk addımları atıb. Ona görə bəzi sistemlərdə part-taym təhsilinin tətbiqi inqilabi dəyişikliklər tələb edə bilər.

Part-taym təhsilalanma formasının çoxtərəfli faydaları var. Bu təhsil forması əhalinin sosial-iqtisadi statusuna, yaşayış şəraitinə və öyrənmə sürətinə uyğundur. Bundan əlavə, part-taym təhsil forması Bakıdan kənar orta ixtisas təhsil müəssisələri (kollec) arasında daha münasib olacaq, çünki kənd yerlərində onların sayı daha çoxdur və onlar qeyri-ənənəvi potensial təhsilalanlar üçün coğrafi cəhətdən daha münasibdir. Ali təhsil müəssisələri tələbənə təhsil haqqından özəl gəlirlərini artırır, çünki bu yolla tələbələrə sayı artmağa istiqamətli. Hökumət üçün isə ali təhsilli əhalinin sayının çox olması, öyrənmə cəmiyyət yaratmaqla regional mərkəzlərə urbanizasiya prosesini sürətləndirəcək ki, nəticədə regionların iqtisadi inkişafına gətirib çıxaracaq. Beləliklə də ölkəyə beynəlxalq mütəxəssislərin gətirilməsi xərcləri azalacaq.

Bunun üçün part-taym tələbə statusunun Azərbaycan təhsilinin imkan və məhdudiyyətlərini nəzərə alaraq icra mexanizminin düzgün həyata keçirilməsini təbiiq ilə bağlı müvafiq sistemli qərarların qəbul edilməsi zəruridir. Habelə, kredit sisteminin (AKTS-in), yeni Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin "Ali təhsil müəssisələrinin bakalavriat və magistratura səviyyələrində və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının magistratura səviyyəsində kredit sistemi ilə tədrisin təşkili Qaydaları"nın təsdiq edilməsi haqqında" 2013-cü il 24 dekabr tarixli 348 nömrəli qərarında dəyişikliklər edilməsi zəruridir.

Belə ki, AKTS-in çevikliyi təmin edərək, part-taym tələbə statusunu almaq, tələbə mobilliyi asanlaşdır və əyani təhsil formasında təhsil alan tələbələrə bacarıqlardan asılı olaraq təhsilini müəyyən olunan normativ kreditlərin sayından çox/az kredit götürməyə imkan əldə etməklə dörd ildən tez/gec bitirə bilərlər.

Sonda qeyd etmək lazımdır ki, Dördüncü Sənaye İnqilabı və Bilik İqtisadiyyatı dövründə ölkənin iqtisadi inkişafını, əhalisinin rifahını yaxşılaşdırmaq üçün başına məsuldarlığın artırılmasını təmin edən əsas amillərdən biri də yüksək səriştəli və təhsilli insanlardır. Buna görə də yuxarıda (2015-2016-cı illərdə) aparılan araşdırmaya əsasən, əhalinin yaş, sosial-iqtisadi qrupundan asılı olmayaraq təhsilalanma və ömürboyu təhsilin imkanlarının genişləndirilməsi məqsədi ilə ölkədə təhsilə elçatılmasının çevik mexanizminin (ələlxüsus, part-taym təhsili, distant təhsil və s. təhsilalanma formalarının) yaradılmasına ehtiyac duyulur və zəruridir.

"Qara qızıl" kapitalını "insan kapitalı"na çevirmə prosesi artıq 10 ildən çoxdur ki, dövlətin diqqətindədir və "2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Programı" kimi proqramlarla öz əksini tapıb. Təxminən 5000 azərbaycanlı gənc xaricdə ən nüfuzlu ali təhsil müəssisələrində təhsil alıb ölkəyə qayıtdıqdan sonra Azərbaycanın inkişafı üçün fəaliyyət göstərmə imkanı əldə edib. Bundan əlavə, "Azərbaycan 2020: Gələcəyə baxış" və "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası" təhsil müəssisələrində təhsil alan tələbələrə sayını artırmaq və hər kəs üçün imkanlar (xüsusilə, yaşlılar və aztəminatlı ailələrdən olan tələbələr) təmin etmək məqsədilə ömürboyu təhsil bir strateji istiqamət olaraq hədəfə alıb.

"Bəs bizə təhsildə hansı islahatlar lazımdır?". Bu sualın cavabı həmçinin "Biz nə cür cəmiyyət istəyirik?" sualındadır. İkinci sualın cavabı gələcəkdə təhsil islahatlarının istiqamətlərini müəyyən edəcək.